

Canadese Ganzen in Groningen: herkomst ruiende vogels

Berend Voslamber

Ten tijde van *Vogels van Groningen* (Boekema et al. 1983) was de Canadese Gans *Branta canadensis* in de provincie Groningen nog een grote zeldzaamheid. Het was vooral een wintergast die tijdens streng winterweer vanuit Scandinavië naar het zuiden trok. Ook toen een tiental jaren later de *Vogelatlas van Groningen* (Van den Brink et al. 1992) verscheen, was het beeld nog hetzelfde. Vooral een wintergast, echter er wordt al melding gemaakt van het mogelijke broeden van verwilderde paren.

Over Canadese Ganzen in Nederland is tot op heden niet veel meer bekend dan dat de populatie is ontstaan uit ontsnapte en uitgezette vogels uit waterwildcollecties (Lensink 1996) en dat de populatie recent sterk toeneemt (zie <http://www.sovon.nl/soorten.asp?euring=1661>, Lensink 2002). Daarnaast zijn er vooral in het noorden van het land enkele ruiplekken waar grote aantallen kunnen worden waargenomen (Nienhuis 2006). In het Gorecht komen al langere tijd Canadese Ganzen voor, als broedvogel en als ruier (Nienhuis 2002).

Naast Grauwe Ganzen (Voslamber 2006, Voslamber 2011) worden sinds 2009 ook Canadese Ganzen geringd in de provincie Groningen. Dit artikel gaat in op de vraag waar de geringde, ruiende vogels vandaan komen en wat hun omzwervingen zijn. Hoe het zit met de recente ontwikkelingen in Groningen wordt elders in dit nummer van de *Gors* uit de doeken gedaan (Nienhuis et al. 2011, Hulscher & Driessen 2011). In voorliggend verhaal worden de resultaten beschreven die het ringen van Canadese Ganzen op verschillende plekken in de provincie hebben opgeleverd. Er worden tevens resultaten van ringwerk aan de soort op andere plaatsen binnen Nederland aangehaald.

Aantal geringde Canadese Ganzen

Het merendeel van de Canadese Ganzen is gevangen in het gebied de Wolddeelen bij Haren (tabel 1). Een kleiner aantal is in 2010 en 2011 gevangen bij de zorgboerderij ten westen van Tetjehorn, nabij Overschild. Het vangen vindt plaats in de ruitijd, als de vogels niet kunnen vliegen. Ze laten dan, net als andere ganzen-, eenden- en zwanensoorten, alle vleugelpennen tegelijk vallen. Bij Canadese Ganzen vindt de rui plaats tussen half juni en half juli, alhoewel de eerste vogels al rond half mei beginnen (zie Hulscher & Driessen 2011). De vogels kunnen dan circa vijf weken niet vliegen. Door op een strategische plek een net neer te zetten en dan met behulp van onder andere boten en strategisch opgestelde drijvers de ganzen bijeen te drijven, kunnen vaak grote aantallen vogels tegelijk gevangen worden. Veel van de op deze manier gevangen vogels werden voorzien van een metalen pootring van het Vogeltrekstation, een kleurring met code en een halsband met dezelfde code (tabel 1). Een deel van de gevangen jonge vogels was nog te klein voor een halsband en deze kregen alleen een metalen ring en een kleurring. Ringaflezingen werden vrijwel alle verzameld via de website www.geese.org (zie kader). Uit de dataset die achter deze

	2007	2008	2009	2010	2011
Ooijpolder	1		8	13	21
Arkemheen		23		1	
Zaandam			1		
Haren, Wolddeelen			96	52	58
Haren, Boeremapark					27
Overschild				36	22
Wildervank					6
Den Bosch e.o.					75
Limburg					18
Den Haag					21
totaal Nederland	1	23	105	102	248
totaal Groningen	0	0	96	88	113

Tabel 1. Het aantal geringde Canadese Ganzen per ringplek.

N.B. Vogels met een halsband kregen ook een kleurring om de ene poot en een metalen ring om de andere poot.

website zit, werden alle waarnemingen van de in Nederland geringde Canadese Ganzen gehaald die verzameld werden in de periode vanaf ringen tot en met augustus 2011. Voor de individuele verhalen zijn ook recentere gegevens uit de database gehaald.

Waar gaan de vogels naartoe?

Van de in Groningen geringde vogels zijn tot en met half augustus 2011 ruim 3600 waarnemingen verzameld. Het overgrote deel van de aflezingen werd in de directe omgeving van de ringplekken gedaan tijdens gericht onderzoek naar de soort (zie Hulscher & Driesen 2011). Binnen Nederland gaat het bij de vogels van de Wolddeelen en Overschild in totaal om 3505 aflezingen. Daarnaast werden 127 aflezingen in Duitsland, 2 in Zweden, 2 in België en 1 in Denemarken verzameld. Het gaat hierbij om 45 vogels die naar Duitsland trokken (o.a. 40 van de 148 (27%) in 2009 en 2010 in de Wolddeelen geringde vogels) en individuele vogels naar Zweden, België en Denemarken (tabel 2, figuur 1).

Vanuit de andere ringplekken worden veel minder waarnemingen in het buitenland gedaan. In de Ooijpolder (tegen de Duitse grens aan) worden nu en dan vogels gemeld die enkele kilometers de grens over getrok-

Waarnemingen doorgeven

Op het gebied van doorgeven van waarnemingen is er recent veel veranderd. Nog niet zo heel lang geleden gebeurde dit door een briefje of e-mail te sturen naar de ringer. En dan maar hopen dat er binnen niet al te lange termijn een antwoord kwam. Sinds een paar jaar is daar een enorme verandering in gekomen met het verschijnen van websites waarop waarnemingen kunnen worden ingevoerd. Aanvankelijk waren er twee websites, maar die zijn samengegaan waarna de een (www.goosetrack.nl) alleen nog als informatiesite wordt gebruikt en de ander vooral als invoersite (www.geese.org). Nadat je je hebt aangemeld, kun je op de laatstgenoemde site waarnemingen invoeren, waarbij naast code, datum et cetera, ook de exacte plek kan worden aangegeven via een [google.maps](http://www.google.nl/maps)-kaart. Na het invoeren kan men de ringgegevens van de betreffende vogels direct bekijken, evenals de overige waarnemingen. Deze staan niet alleen in een tabel, maar ook op kaart. Men heeft met dit systeem als het ware 'eigen ganzen', waarvan men ook later kan kijken waar ze zijn waargenomen.

	België	Denemarken	Duitsland	Nederland	Zweden
Wolddeelen, Haren		1/1	120/40	3102/149	2/1
zorgboerderij, Overschild	2/1		7/4	403/36	
Arkemheen, Nijkerk			3/1	215/24	
Guisveld, Westzaan				1/1	
Ooijpolder			22/13	479/22	

Tabel 2. Het aantal waarnemingen en waargenomen individuen van Canadese Ganzen van verschillende ringplekken (stand half augustus 2011).

N.B. 403/36 betekent 403 waarnemingen van 36 individuen.

ken zijn. Echte trek is dit niet te noemen, het gaat om foerageertrekbewegingen. Vanuit Arkemheen werd één individu in Duitsland gemeld (figuur 2).

Het verschil tussen de plekken elders in het land en de ringplekken in Groningen is dat elders voornamelijk vogels met jongen gevangen worden. De families die in Groningen geringd zijn, vertonen ook veel minder trekgedrag dan de als ruier geringde vogels (Hulscher & Driessen 2011).

Individuele verhalen

Opmerkelijk is dat veel vogels na het ringen vaak nog langere tijd in het noorden van Nederland en dan met name binnen de provincie Groningen rond blijven hangen alvorens naar andere plekken te verhuizen. Een voorbeeld van zo'n vogel is N61 die we in 2009 ringden als volwassen vrouwtje. Tot half januari 2010 verbleef deze vogel in Groningen, vooral rond Haren, maar ook bij Blauwestad werd ze afgelezen. Vervolgens verdween zij om in januari 2011 op te duiken bij Bochum, iets ten oosten van het Ruhrgebied in Duitsland. Daar werd ze in maart nog gezien. Daarna bleek ze naar het noorden gevlogen te zijn, ze werd in juni afgelezen bij Rønne op het Deense Oostze-eiland Bornholm.

Dat er vogels zijn die vaker van Duitsland naar Nederland trekken, zien we mooi bij enkele van de door ons geringde vogels. N74 werd als volwassen mannetje in 2009 geringd bij de Wolddeelen en zat daarna op enkele plekken in Groningen. Vervolgens vertrok hij naar Osnabrück. Daar werd

hij in maart 2010 afgelezen. In augustus zat hij weer in Haren en in september bij Scharmer. Waar de vogel dat jaar geruid heeft, is niet duidelijk. Vanaf december 2010 tot en met mei 2011 zat de vogel weer bij Osnabrück. Tijdens de rui zat hij in elk geval niet in Haren, mogelijk duikt hij later weer ergens in Groningen op.

NRZ laat een opmerkelijke beweging zien. Deze vogel werd als volwassen vrouwtje in 2009 geringd bij Haren. Daarna zat ze nog een tijdje bij de ringplek om vervolgens naar de omgeving van het Bargerveen te vertrekken. Daar verbleef ze vervolgens tot het eind van het jaar. Toen vloog ze door naar het dorpje Versmold in de driehoek Osnabrück-Bielefeld-Münster. Na februari 2010 zijn er slechts drie waarnemingen doorgegeven. Die laten een heen en weer vliegen zien tussen het Bargerveen (oktober 2010 en februari 2011) en Versmold (januari 2011).

Een bijzonder vogel is ook LXR. Deze vogel had toen we haar op 13 juli 2010 in Haren vingen al een Duitse pootring: geel KE7. De waarnemingen van voor dat wij haar vingen waren op het moment van schrijven niet beschikbaar. Vanaf het ringen verbleef ze nog een tijdje bij de Wolddeelen, maar eind juli zat ze al bij Tetjehorn. Vervolgens dook ze eind september op bij de Rieselfelder Münster alwaar ze tot eind maart regelmatig werd afgelezen. Toen trok ze weer naar Nederland om op 5 juni bij het Oude Robbengat in de Lauwersmeer te worden afgelezen. Eind van die maand zat ze weer bij de Wolddeelen, waar wij haar op 7 juli weer vingen. Die dag vingen we trouwens

Figuur 1. Terugmeldingen van de in Groningen geringde Canadese Ganzen (driehoek = Wold-deelen, rondje = Overschild).

Figuur 2. Terugmeldingen van elders in Nederland geringde Canadese Ganzen.

vier vogels met een gele Duitse pootring. Alle vier hebben nu een groene halsband. Een voorbeeld van foerageertrek naar gebieden net over de grens laat NXN uit de Ooijpolder mooi zien. Die vogel is in 2010 als jong mannetje geringd bij het dorpje Persingen. Samen met de rest van de familie trok hij vanaf het moment dat ze konden vliegen rond door de Ooijpolder. Eind augustus werden ze op enkele plekken net over de grens in Duitsland waargenomen. Vervolgens trokken ze zuidwaarts en werden ze langs de Maas in het noorden van Limburg gezien. In februari en maart 2011 zaten ze weer bij Persingen. Vervolgens splitste de familie zich op, wat blijkt uit de waarnemingen van de overige geringde vogels binnen deze familie. NXN werd in april nog net over de grens bij Kleve gezien en dook in juli op bij de Kraaijenbergse Plassen bij Cuijk in Noord-Brabant.

Een zeer opmerkelijke vogel is G19, een volwassen vrouwtje. We ringden haar in 2010 bij de zorgboerderij te Overschild. Ze bleef in die omgeving rondhangen tot in september om daarna bij Haren te verschijnen in de omgeving van onze ringplek aldaar. Daar verbleef ze tot januari 2011 toen ze verhuisde naar de omgeving van het Leekstermeer. Ze werd daar meerdere keren afgelezen, maar ze was het daar blijkbaar op een gegeven moment ook zat en zo werd ze in maart gezien in België in een gebied net ten zuiden van Gent. Onze verbazing was groot toen ze in juni 'gewoon' weer in de voortuin van de zorgboerderij zat in het ruigroepje dat zich bij de aldaar verblijvende families aansluit. We vingen haar dit jaar ook weer en hebben haar nu dus twee keer in handen gehad. Mogelijk een reden om voorgoed naar België te verhuizen? Alhoewel, als je hoort hoe men daar met Canadese Ganzen omgaat ...

Overleving

Over de overleving van jaar op jaar is na drie jaar ringen en aflezen nog niet veel te zeggen. De data zijn daarvoor toch nog te summier. Er worden weinig vogels echt dood gemeld, dus de berekening moet plaatsvinden op het ontbreken van waarnemingen.

En daar zit hem het probleem, want het kan natuurlijk best zo zijn dat een vogel een jaar of langer niet wordt afgelezen. Vandaar dat voor een goede analyse meer jaren van waarnemingen voorhanden dienen te zijn. Een eerste voorzichtige analyse laat zien dat de overleving van Canadese Ganzen niet hoog is. Een jaar na ringen is in vergelijking met Grauwe Ganzen een groter deel van de vogels niet gezien. Er is daarbij nauwelijks verschil tussen vogels die in Groningen of elders geringd zijn. De sterfte lijkt opmerkelijk hoog, maar mogelijk is de meldkans van trekkende Canadese Ganzen kleiner dan bij Grauwe Ganzen. Bij Grauwe Ganzen is de sterfte van jaar op jaar zo'n 15% voor adulte en 27% voor juveniele vogels (Van Turnhout et al. 2003). Bij Canadese Ganzen lijkt weinig verschil tussen adulte en juveniele overleving te zijn, maar de aantallen geringde jongen zijn nog te gering om hier harde uitspraken over te kunnen doen.

Discussie

De broedpopulatie Canadese Ganzen in Groningen staat vermoedelijk aan het begin van een nog verdere toename. Dit in tegenstelling tot de ontwikkelingen in de ruipopulatie (zie Nienhuis et al. 2011). Momenteel worden in Groningen nog nauwelijks maatregelen genomen om de populatie in te dammen. Anders dan Grauwe Ganzen lijken Canadese Ganzen veel minder kritisch in het kiezen van een broedplek. Ze worden dan ook regelmatig in parken en tuinen aangetroffen (bijvoorbeeld in Wildervank en Hoogezand). Plaatselijk zal er zeker invloed zijn van vossen en natuurontwikkeling op het aantal broedende vogels. Het is de vraag of deze natuurlijke processen in staat zijn om de populatie op een laag niveau te stabiliseren. En of vossen een even grote rol spelen als predator van eieren en broedende vrouwtjes als bij Grauwe Ganzen (Voslamber & Van Turnhout 2008) is vooralsnog ook niet duidelijk. Hoe het kan dat een soort die een lage overleving lijkt te hebben zo snel kan toenemen is natuurlijk een interessante vraag. Ten opzichte van Grauwe Ganzen lijkt de overleving laag, maar mogelijk is een hoge overleving

Vangst van Canadese Ganzen bij Haren – 7 juli 2011

van adulten bij Canadese Ganzen van minder belang. Op basis van de nu beschikbare zeer summiere gegevens zijn er aanwijzingen dat Canadese Ganzen in ons land op zeer jonge leeftijd (één vogel van één jaar oud in de Millingerwaard) kunnen gaan broeden. In hoeverre dit meer regel dan uitzondering is, zal in de komende jaren uit verder onderzoek moeten blijken. Aan de andere kant zijn er bij Haren en ook in de Millingerwaard aanwijzingen dat het deel van de populatie dat aan het broedproces deelneemt extreem laag kan zijn. Voorwaar een leuke puzzel waar we de komende jaren meerdere stukjes van op zijn plek willen leggen.

Het grote aantal aflezingen van de halsbanden geeft een goed beeld van hoe de zich in juli in Groningen verblijvende Canadese Ganzen zich verspreiden gedurende de rest van het jaar. Een deel van de vogels verblijft een groot deel van het jaar in de directe omgeving van de ringplekken. Daarnaast zit een deel van de vogels althans een gedeelte van het jaar in Duitsland. Dit verspreidingsbeeld vertoont overeenkomsten met dat van Grauwe Ganzen in Nederland (Voslamber et al. 2010). Het grootste verschil is dat relatief veel (27%) van de vogels die in Groningen bij de Wolddeelen ruien uit Midden-Duitsland

lijkt te komen. Tot nu toe leek het erop dat vooral in de nazomer Canadese Ganzen uit Duitsland Groningen bezochten (Van der Jeugd et al. 2006).

Al met al blijkt dat Canadese Ganzen meer zwerfvogel zijn dan we aan het begin van het ringwerk dachten. Het idee was dat veel van deze vogels hooguit een klein stukje rondzwierven. Uit eerder werk van Jeroen Nienhuis (Nienhuis 2006) bleek natuurlijk al dat er in het noorden van het land veel meer Canadese Ganzen ruiden dan er broeden. De eerste paar jaar aflezingen laten zien dat deze vogels uit een behoorlijk groot gebied afkomstig zijn dat zich uitstrekt van het westen van België, via het zuiden van Nederland en Midden-Duitsland tot Dene-marken en Zweden.

Toekomst

Dankzij de aflezingen van de gehalsbande Canadese Ganzen weten we inmiddels een beetje meer over het gedrag van deze vogels. We zijn er echter nog niet. Eigenlijk zou er veel meer informatie moeten worden verzameld over broedbiologie en overleving van kuikens. Hierover is binnen Nederland slechts zeer spaarzame informatie beschikbaar. Daarnaast, ik zal er op blijven hameren, kan

gedrag van vogels veranderen, bijvoorbeeld onder invloed van populatiedruk of eventuele beheersmaatregelen. Dat maakt verder onderzoek zinvol.

Alle waarnemingen van geringde vogels zijn van groot belang. Denk niet: iemand anders heeft deze vogel ook wel gezien, want dat blijkt toch vaak niet het geval te zijn. De waarnemingen zijn in te voeren via de website www.geese.org. Als u vragen hebt of uitleg nodig hebt, aarzel dan niet contact op te nemen.

Dankwoord

Het ringen van ganzen doe je niet in je een-tje. Bij het ringen van Canadese Ganzen in Groningen werd ik in de loop der jaren geholpen door: Peter de Boer, Frans van Bommel, Loes van den Bremer, Hennie van den Brink, Laurens Coenraad, Peter Driessen, Jan Hulscher, Alco en Hilde van Klinken, Rick Kluiver, Remco Kuiper, Jan-Willem Loonen, Maarten Loonen, Leon Luijten, Angel Navarro, Jeroen Nienhuis, Henk Revoort, Henk Tor, Peter Volten & Ronnie Vos.

Daarnaast is een project als dit afhankelijk van waarnemers die de codes van de ringen doorgeven. Er zijn er inmiddels zoveel die dit via de website www.geese.org doen dat het ondoenlijk is om hun namen hier te noemen. Op het gevaar af mensen tekort te doen, wil ik hier toch Peter Volten, Klaas van Dijk, Egbert Boekema, Stef Waasdorp, Emo Klunder, Jan H. Beekman, Jan Hulscher, Peter Driessen, René Oosterhuis en Alwin Hut even in het zonnetje zetten als meest fanatieke aflezers van Canadese Ganzen. Ten slotte een woord van dank voor de provincie Groningen die het onderzoek de afgelopen jaren gefinancierd heeft.

Literatuur

- Boekema, E.J., P. Glas & J.B. Hulscher 1983. *De vogels van de provincie Groningen. Groningen.*
- van den Brink, H., J. Furda, J. van Klinken & K. van Scharenburg 1992. *Vogelatlas van Groningen. Groningen.*
- Hulscher, J.B. & P. Driessen 2011. *Ruitrek van Canadese Ganzen bij Haren (Gr) in 2009-2010. De Grauwe Gors 39: 120-127.*
- van der Jeugd, H.P., B. Voslamber, C. van Turnhout, H. Sierdsema, N. Feige, J. Nienhuis & K. Koffijberg 2006. *Overzomende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? SOVON-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.*
- Lensink, R. 1996. *De opkomst van exoten in de Nederlandse avifauna; verleden, heden en toekomst. Limosa 69: 103-130.*
- Lensink, R. 2002. *Grote Canadese Gans Branta canadensis. pp 104-105 in: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Leiden.*
- Nienhuis, J. 2002. *Recente aantalsontwikkeling van Grote Canadese ganzen in het Gorecht. De Grauwe Gors 30: 142-145.*
- Nienhuis, J. 2006. *Ruiende Grote Canadese Ganzen in Noord-Nederland in 2006. Twirre 17 (4): 138-141.*
- Nienhuis, J., J. Nienhuis-Poel & P. Volten 2011. *Aantalsontwikkeling van Grote Canadese Ganzen in Noord-Nederland. De Grauwe Gors 39: 112-119.*
- van Turnhout, C., B. Voslamber, F. Willems & G. van Houwelingen 2003. *Trekgedrag en overleving van Grauwe Ganzen Anser anser in de Ooijpolder. Limosa 76: 117-122.*
- Voslamber, B. 2006. *Geringde Grauwe Ganzen Anser anser in de provincie Groningen. De Grauwe Gors 34: 27-29.*
- Voslamber, B. & C. van Turnhout 2008. *Invloed van terreinbeheer op het wel en wee van Grauwe Ganzen in de Ooijpolder. Limosa 81: 74-76.*
- Voslamber, B., E. Knecht & D. Kleijn 2010. *Dutch Greylag Geese Anser anser: migrants or residents? Ornithologica 20: 207-214.*

Berend Voslamber

SOVON Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1, 6525 ED Nijmegen
E-mail: berend.voslamber@sovon.nl